

— На Беларусі — больш за восем з паловай тысяч бібліятэк самых розных падпарадкаванняў, — распачаў гаворку Раман Матульскі. — Гэта наша поле дзейнасці. Адно з галоўных сённяшніх пытанняў — аптымізацыя, пакуль — не тэхналагічных працэсаў, а — сеткі сельскіх бібліятэк. Карацей, тэм для абмеркавання ды аналізу хапае. Я дадаў бы яшчэ абнаўляльнасць і спісанне фондаў, новыя паступленні ды абарачальнасць кніг, выкарыстанне электронных рэсурсаў, доступ да аддаленых даных, праблему чытання...

— **Давайце згадаем 370 каментарыяў, што з'явіліся на інтэрнэт-форумах у дачыненні да бібліятэчнай прафесіі. Каменты, на наш погляд, — не надта аб'ектыўныя. Ваша стаўленне да сітуацыі?**

— Найперш хачу падзякаваць газеце за тое, што яна адстойвае інтарэсы бібліятэкараў, што яна апублікавала з гэтай нагоды пункты гледжання нашых калег і аднадумцаў... А сітуацыя — жахлівая. Калі праца бібліятэкара нізка цэніцца ў грамадстве, гэта прыкра. Сёння гэта склалася? Не. Бібліятэкар ніколі не меў высокіх заробкаў... Наконт каментарыяў. Па ўсім бачна: іх пішуць тыя, хто не бывае ў бібліятэках, не ведае іх і ўвогуле не чытае літаратуры. Згодны з тымі бібліятэкарамі ды чытачамі, якія выказаліся на старонках "К" у абарону прафесіі. Калі не патрэбна бібліятэкар, дык нашошта нам тады ўрач ды настаўнік? Усе рэцэпты і веды ёсць у Інтэрнэце. Між тым сучаснае грамадства — гэта грамадства прафесіяналаў. У нашай сферы — таксама. Не так шмат прафесіянаў, што згадваюцца ў Бібліі. Пра бібліятэкара ж там напісана...

— **Ці задаволены вы падрыхтоўкай бібліятэкараў у БДУКІМ?**

— Задаволены. Але адукацыйнае пытанне наўпрост звязана з прэстыжнасцю прафесіі. Які, скажыце, бацька пажадае, каб дзіця пасля ВНУ атрымлівала менш, чым асоба без адукацыі? А якасць абітурыентаў, студэнтаў менавіта ад гэтага залежыць. Але іх рыхтуюць, і ўзровень падрыхтоўкі на постсавецкай прасторы — адзін з лепшых. У Маскве ды Санкт-Пецярбургу бібліятэчныя факультэты — на мяжы скасавання. Камерцыялізацыя ж яшчэ дасца ў знакі. У Беларусі, з гонарам кажу, захавалі сістэму бібліятэчнага навучання. А выкладчыкі БДУКІМ са студэнтамі прыходзяць на стажыроўку ў нашу бібліятэку...

— **Два прыклады з практыкі наконт узаемаадносін паміж грамадствам і бібліятэкарам. У адным з раёнаў бібліятэка была зачынена ў рабочы час, а якраз чытачка прыехала на ровары: бразгнула замком, выказала ўсё, што пра бібліятэкараў думала, і з'ехала ні з чым... Акуль ёй было ведаць, што санітарны дзень тут: абвесткі ж не было адпаведнай... І яшчэ прыклад. На Асіповічыне ў адной з вёсак бібліятэкарам — Віктар Бузаноўскі, сярод калыжанак — адзіны мужчына. Калі нясе кнігі, скажам, у школу, пакідае абвесткі на ступах: "Буду праз 15 хвілін", "Буду праз 10 хвілін"... У Радзінцы кажуць у такіх выпадках: "Антонавіч па справах выправіўся". Дык Віктару Антонавічу ў сваёй вёсцы вераць, вакол яго гуртуюцца... Іншым разам не ў памеры акладу справа, калі мы гаворку вядзем аб прафесіяналах.**

— Згодзен. Але калі заўтра заробкі бібліятэкара, настаўніка ці ўрача павялічацца ў пяць разоў, сітуацыя раптоўна не палепшыцца. Патрэбна матывацыя, каб у прафесію ішлі самыя-самыя. Маю на ўвазе ролю асобы, без якой у нашай сферы не абысціся...

"К" працягвае пашыраць "калекцыю" цікавых сустрэч з людзьмі, якія маюць свой погляд на рэчы, справы і з'явы. Гэтым разам "галерэю" папоўніў дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман МАТУЛЬСКІ. Яго без ваганняў можна назваць галоўным кніжнікам краіны. Гэтага статус НББ вымагае. Кіраваць такой установай і знаходзіцца ў баку ад развіцця бібліятэчнай справы, скажам, на сяле, — проста немагчыма. Раман Матульскі быў дэканам адпаведнага факультэта Універсітэта культуры і мастацтваў, з'яўляецца аўтарам манаграфій і падручнікаў, па якіх вучыліся і вучацца бібліятэчнай справе на абсягах былога Савецкага Саюза... Цяпер кіруе галоўнай кніжнай установай краіны. А віртуальная чытальня зала "Нацыяналкі" — сэрца, сетка ж ЦБС па краіне — крывяносная сістэма. А ўсё разам — жывы арганізм, чытальніцкія інтэрнэт-магчымасці якога ўпэўнена павялічваюцца. Але і хвароб у яго хапае. Пра гэта і гутарылі.

Падрыхтавалі Яўген РАГІН, Юры ЧАРНЯКЕВІЧ

Не толькі матывацыя...

Раман МАТУЛЬСКІ. / Фота да артыкула Аліны САЎЧАНКА

Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — пра ўстанову ў соцыуме, "2020", "аблокі", асобу і... зноў жа, асобу

— **Дык, можа, псіхалагічную дысцыпліну на факультэце ўвесці "Як стаць асобай"?**

— Ёсць такая дысцыпліна — "Псіхалогія чытання"... Тут гаворка — пра агульную культуру грамадства. Бібліятэчная сістэма — гэта сістэма "чалавек — чалавек". А калі мы гаворку вядзем пра дзіцячую бібліятэку? Кантакты з падлеткамі — вельмі тонкая матэрыя. Лёгка можна ахвоту да чытання адбіць. Калі бібліятэкарка — пшчотная, добразычлівая, дык і дзеці вакол яе будуць гуртавацца. Інакш кажучы, бібліятэкар — як святар... Згадваю сваю педагогічную дзейнасць. Прыязджаюць завочнікі, сярод іх ёсць і "жонкі брыгадзіраў", бо "жонкі калгасных старшын", як правіла, працуюць у бухгалтэрыі. Дык вось першым патрэбна толькі дыплом, каб не чапалі... Давайце падушмаем, што мы стымулюем у бібліятэкараў. За савецкім часам — "правільную" статыстыку па кнігавыдачы ды фондах. І не толькі ў бібліятэчнай спра-

ве. Тэма "бункернай вагі", "правільнай" справядачы існуе і ў сельскай гаспадарцы ды ў іншых галінах... Гэты менталітэт — жывы... А за мяжой дзейнасць бібліятэкі адзначае чытач. Ды і нам час ужо больш увагі надаваць Закону аб мясцовым самакіраванні. Людзі павінны адчуць сябе адказнымі гаспадарамі той зямлі, дзе жывуць і працуюць. Трэба прызнаць, што да працы ў такім алгарытме гэўня частка нашых бібліятэкараў не гатова.

— **З-за пенсійнага ўзросту?**

— Не варта думаць, што новыя будучы аўтаматычна лепшымі. Бібліятэкар, дырэктар клуба павінны працаваць не на справядачу, а на станоўчы сацыяльны эффект, каб насельніцтва задаволена было... І калі павысяцца заробкі работнікаў культуры, у сферу прыйдзе больш маладых людзей, з якіх можна будзе выбраць лепшых... Я завітаў у адну з бібліятэк, дзе жанчына ў пенсійным узросце нават камп'ютарам не можа карыс-

тацца... Можна не сумнявацца: трайдзе адукаваны спецыяліст — пойдзе і цікавая справа.

— **Ад бібліятэкара сёння залежыць, ці будзе вёска жыць...**

— У мяне наконт сельскіх устаноў наступная прапанова да мясцовых улад ёсць: трэба такі нарматыў увесці, каб скасоўваць бібліятэку толькі пасля таго, як тут сам па сабе скасуецца продаж спіртных напойў...

— **Нам, па ўсім відаць, як патрэбна Дзяржаўная праграма па падтрымцы і бібліятэк, і чытання...**

— Можна адназначна адказаць: такая праграма ніколі не пашкодзіць. Але я хачу вось што зазна-

чыць. Платныя паслугі ў бібліятэках называю падаткам на чытанне. А апошняе нам неабходна стымуляваць. Корань культуры, нацыі — у вёсцы, колькі б там людзей ні заставалася. Гарэлку трэба абкладаць падаткамі, а не кнігі ды дзяцей, якія вучацца іх чытаць! Чытанне, кнігавыданне спрадвек стымулявалі ва ўсім свеце. Згадайце Скарыну, які без фундатараў нічога не здолеў бы зрабіць. Былі на Беларусі калісьці платныя публічныя бібліятэкі, дык яны гібелі... Патрэбна праграма. І для падтрымкі беларускай літаратуры — не толькі мастацкай, — і для падтрымкі чытання. Варта і бібліятэчную сетку захаваць, што засталася... Яшчэ адзін нюанс. Чалавек са сваёй цёплай хаты, дзе ўсе выгоды пад рукой і камп'ютар ёсць, пойдзе ў бібліятэку, калі там крыху лепш, чым ва ўласным доме. І, трэба аддаць належнае, матэрыяльная база бібліятэк апошнім часам значна ўмацавалася.

— **Сёння бібліятэчных прыпісак шмат?**

— Статыстыка — аснова для кіравання. Але статыстыка і недакладнай бывае. Я так думаю, што сітуацыя тут пакрысе палепшаецца. Да прыкладу, у нашай установе з'явіўся камп'ютарны ўлік чытачоў. А на месцах палон справядачных лічбаў яшчэ моцны. І каму гэта трэба? Ці не час спыніцца на рэальных паказчыках? Нельга рухацца наперад, маючы стратэгію, распрацаваную на міфічных лічбах... А вось школьныя бібліятэкі не трымаюць справядач. У адной вёсцы, напрыклад, ёсць публічная ўстанова і школьная. Першай даводзіцца план аказання платных паслуг, другой — не.

— **У барысаўскай Бібліятэцы імя Каладзева нават мастацкая галерэя ёсць. З гэтай нагоды, якімі вам бачацца сацыяльныя функцыі бібліятэк?**

— Усё павінна рабіцца без прымусу і незразумелай канкурэнцыі. Бібліятэка — храм кнігі. Але чыста з гаспадарчых мэт пад адным дахам размяшчаюцца і клуб з філіялам музычнай школы. І гэта цудоўна, калі для насельніцтва зручна. Гаворка тут — пра ўзаемадзеянне творчых сіл пад дахам агульнага Цэнтра культуры... Не бачу сэнсу ў канкурэнцыі з галерэяй. Гаворка — толькі пра творчае супрацоўніцтва. У нас у НББ таксама шмат выставачных плошчаў, але ж мы не канкуруем з Нацыянальным мастацкім музеем...

— **У Маладзечне бібліятэка імя Максіма Багдановіча ўжо зіму прастаяла без даху. Быццам і не вельмі хвалявала гэта кагось-**

ці... Наколькі дзейная ў раёне, да прыкладу, наша Беларуская бібліятэчная асацыяцыя?

— Інакш кажучы, ці можа бібліятэчная грамадскасць паўплываць на рамонт даху маладзечанскай бібліятэкі? На сёння магчымасці ББА — не надта вялікія, але гэта не значыць, што трэба маўчаць і апусціць рукі. Як кажуць у народзе, пад ляжачы камень вада не цячэ...

— **Паколькі мы распачалі гаворку пра матэрыяльную базу, нельга тут не згадаць раёны, дзе з-за адсутнасці зімовай гумы аўтабібліятэка не магла працаваць на абслугоўванне чытачоў з аддаленых вёсак...**

— Класічная мадэль бібліятэкі мае чатыры складнікі: фонд, чытач, матэрыяльная база, персанал. І няма тут галоўнага элемента: калі адзін з іх адсутнічае, сістэма няўхільна развальваецца... Аптымізацыя ў нашай справе — патрэбная: у краіне на душу насельніцтва больш бібліятэк, чым у Германіі, якая мае адну з наймагутных эканомік у Еўропе. У свой час мы скарацілі сетку і зрабілі стаўку на бібліобусы. Іх увялі аж у 1974 годзе, пасля цэнтралізацыі сістэмы. З таго часу актуальнымі сталі пытанні недахопу машын, бензін, запчастак на рамонт. Пытанні не зняты з парадку дня і па сёння. Хто вінаваты? Вы можаце сказаць, маўляў, дырэктар ЦБС, начальнік аддзела не настаялі, не пераканалі кіраўніцтва раёна, што іхняя справа — важная і на яе не шкада грошай з бюджэту. Усё так, але... Мне ў бібліятэцы, каб перанесці з месца на месца разетку, патрэбна праект замовіць, які каштуе немаведама колькі. Я выкручуся, перанясу, але калі з яе дым пойдзе, з мяне дзесяць скур здымуць... Так, дырэктар ЦБС не павінен у шапку спаць. Але па якой прычыне яму, чалавеку на дзяржаўнай пасадзе, пастаянна трэба выкручвацца? У працоўным кантракце пазначана, што тыя, хто запрасіў яго на працу, павінны таксама выконваць свае абавязкі...

— **У такім выпадку кіраўніку ЦБС чакаць — не дачакацца...**

— Але ж мы — людзі культуры, павінны яе несці грамадству, а культура вытворчасці, культура кіравання — абавязковыя ўмовы для нармальнага працоўнага адносін.

— **Але ж і такіх сітуацый шмат, калі старшыня райвыканкома выказвае прэтэнзіі да работнікаў культуры: маўляў, ніхто ніколі не прыйшоў і не давёў сваю патрэбнасць раёну, грошай не папрасіў на той або іншы праект, бо ніколі той праект не прапанаваў, бо працаваў па накатам...**

— У кожнага свая праўда. Але калі дырэктар не будзе вышукваць спонсараў, не стане рабіць стаўку на пазабюджэтку, на пасадзе ён не затрымаецца...

— **Услед за Дзяржаўнай праграмай "Культура Беларусі", што дзейнічае да канца 2015 года, прыйшла наступная, якую між сабой называюць "Дваццаць-дваццаць" — "2020". Што вы можаце сказаць пра яе лёс?**

— Наколькі ведаю, праграма зараз абмяркоўваецца на ўзроўні рэгіёнаў. Натуральна, там ёсць раздзел "Бібліятэчная справа". Які лёс чакае праграму? Гэтае пытанне — не да мяне. Спадзеў укладаем і на іншую Дзяржпраграму — па інфарматызацыі, разлічаную на наступную пяцігодку. Мы ўнеслі свае прапановы. Цяпер праграма таксама фарміруецца.

— **У плане аўтаматызацыі бібліятэк вы задаволены рэалізацыяй праграмы, што яшчэ дзейнічае? Наколькі сур'ёзным быў уплыў эканамічнага крызісу?**

— Тэма нерытмічнага фінансавання для аўтаматызацыі бібліятэч-

най галіны — асноўная. І вельмі добра, што юрыдычна ды фінансава вырашана пытанне падключэння абласных устаноў да Віртуальнай чыгальнай залы НББ. Не ўсё атрымалася па рэгіёнах з набыццём камп'ютарнай тэхнікі і праграмнага прадукту. 62 працэнты устаноў маюць доступ да Інтэрнэту, 60 — электронную пошту, і толькі 4 — стварылі ўласныя сайты...

— **Вось вы жа кажаце: воблачныя тэхналогіі... А хто імі будзе займацца, хто іх стане ствараць у бібліятэчнай сферы, калі праграмістаў у штатных раскладах папросту няма?**

— Воблачныя тэхналогіі — гэта якраз і выйсце з сітуацыі недахопу патрэбных ІТ-кадраў ды абсталявання ў бібліятэцы. Тым больш, зараз заробак праграміста ў бібліятэцы — яшчэ ніжэйшы, чым у бібліятэкара, бо гэта не асноўны для ўстаноў культуры від дзейнасці. Мы пачалі вырашэнне дадзенага пытання, стварыўшы карпаратыўныя бібліятэчныя сеткі...

— **Вы маеце на ўвазе стварэнне віртуальных залаў у абласных бібліятэках краіны?**

— І віртуальныя чыгальныя залы, і карпаратыўныя бібліятэчныя сеткі, так званыя ЭКІ — менавіта гэта і ёсць пакуля што адзіныя прыклады сеткавага ж уземадзейства бібліятэк Беларусі. Гэта калі не адзін чалавек нешта робіць, а ўсе агулам працуюць над нейкім пытаннем, над кантэнтам... А тыя, хто карыстаецца ЭКІ, праблем з камп'ютаршчыкамі не маюць, бо за праграмнае забеспячэнне ў іх адказвае Нацыянальная бібліятэка. А вось далей мы плануем наступны крок — воблачныя тэхналогіі.

— **І ў чым жа мае працяўляцца іх "воблачнасць"? Ці акажуцца гэтыя найноўшыя тэхналогіі даступныя ў рэгіёнах? І, галоўнае пытанне, калі?**

— Воблачныя тэхналогіі — гэта мая мара, бо нашы еўрапейскія калегі менавіта так зараз і працуюць. Яшчэ на пачатку 1990-х, калі мы ездзілі ў краіны Захаду, у тамтэйшых бібліятэках сервераў, звязаных з камп'ютарамі, не было. Бо сервер патрэбен ні ў раённых, ні ў абласных бібліятэках, ні нават у Нацыянальнай! У нас яны, натуральна, ёсць, гэтыя серверы, але я проста мару ад іх пазбавіцца! Бо дзе серверы, там і іхня абнаўленне, набыццё іх пад заказ, іхні рамонт, забеспячэнне найноўшым праграмным прадуктам, а гэта ўсё вялізныя грошы...

— **І што ў такім выпадку рабіць?**

— "Воблака" — гэта значыць, што ў бібліятэцы няма ні сервераў, ні праграмнага прадукту... Яны ёсць недзе "там", у профільнай дзяржаўнай ці прыватнай структуры, якая і забяспечвае бесперабойнае абслугоўванне камп'ютараў, клапоціцца пра абнаўленне праграмнага забеспячэння і гэтак далей... Бібліятэкарам трэба толькі раз на месяц пералічыць гэтай установе грошы — і ўсё. Так сама, як мы плацім за святло, ацяпленне... Бо бібліятэкі павінны займацца сваёй справай, а не думаць пра набыццё новай праграмы, камп'ютараў, распрацоўваць сайты... Тое не іхняя справа, а — людзей, якія гэтым займаюцца прафесійна...

— **Усё гэта называецца, падзея, словам "аўтсорсінг"...**

— Менавіта так. Мы перадаём усе неўласцівыя бібліятэцы функцыі прафесіяналам, а самі толькі ствараем кантэнт, арганізуем доступ да гэтага кантэнту карыстальнікам, чытачам... Дарэчы, наколькі я ведаю, у новай Дзяржаўнай праграме па сферы культуры, разлічанай да 2020 года, менавіта пытанне аўтсорсінгу — перадачы прафесіяналам неўласцівых устаноў культуры функцыі — з'яўляецца адным з най-

больш важных. Хоць мы з савецкіх часоў прывыклі заўсёды мець сваё: аўтамабіль, гэўны набор інструментаў ці тыя ж серверы... Але гэта няправільна. Трэба рабіць наадварот: замаўляць аўтобус у транспартнікаў, абслугоўваць бібліятэкі з дапамогай ІТ-фірмы, мыць падлогу пры дапамозе адпаведных арганізацый... Паўтаруся, кожны павінен рабіць сваю справу.

— **Але калі тое акажацца магчымым рэалізаваць на практыцы?**

— Мы, да прыкладу, зараз пераводзім прыбіральшчыкаў Нацыянальнай бібліятэкі менавіта на аўтсорсінг. Тое ж самае робім, калі наймаем па тэндары арганізацыю, якая мае ўвесь будынак "Нацыяналкі" звонку. Бо для такой справы патрэбны альпіністы-высотнікі, прафесіяналы ў сваёй галіне. Ну, пагадзіцеся, не будзем жа мы ствараць аддзел альпінізму!.. Што да часу, калі ўсе неўласцівыя бібліятэкарам справы будуць перададзены на аўтсорсінг, дык гэта справа не аднаго года...

— **У дадзенай справе таксама шмат залежыць і ад саміх бібліятэкараў, бо не кожны сёння жадае ісці ўслед за новым, асвойваць тыя ж новыя тэхналогіі, а звычайна працуе, як і пляць, і дзесяць гадоў таму...**

— Зразумела, мы павінны падштурхоўваць да гэтых інавацый і бібліятэкараў, змяняць іх псіхалогію. Але штурхаць трэба і органы ўлады, змяняць і іхнюю псіхалогію, бо ўсё, пра што я зараз скажу, — гэта логіка сённяшняга дня. Натуральна, без грошай усе гэтыя нашы словы наўрад ці ператворацца ў рэальнасць...

— **І яшчэ пытанне: ці ж нармальна гэта, калі ў 2015 годзе толькі 62% айчынных бібліятэк маюць выхад у Інтэрнэт?**

— Канешне ж, не. Але адкажу так: з аднаго боку, гэта магчымасці і жаданне грамадства, а з іншага — магчымасці ды жаданні супрацоўнікаў бібліятэкі. На апошняй калегіі Міністэрства культуры краіны намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі казаў пра тое, што трэба змяніць падыходы і не пакідаць Міністэрства культуры і ўласна галіну культуры апошняй у спісе на фінансаванне... І з гэтым я цалкам згодзен. На мой погляд, справа тут — у псіхалогіі мясцовых улад. Што да бібліятэкараў, дык значным тормазам па ўкараненні камп'ютарызацыі ды інфарматызацыі ў бібліятэках краіны, на маю думку, з'яўляецца прафесійны менталітэт, прафесійная псіхалогія бібліятэкараў. У Брэсце жывуць такія ж разумныя людзі, як і ў Гомелі. Але калі мы глядзім на лічбы запатрабаванасці таго або іншага рэсурсу ў рэгіёнах, то многае можам для сябе адзначыць. І дзесьці, напрыклад, карыстаюцца найноўшымі распрацоўкамі, а ў іншых раёнах жывуць па прынцыпе "Ды не чапайце вы мяне, я і так праживу, без воблачных тэхналогій!". І гэта, натуральна, засмучае...

— **А ці будзе, да прыкладу, пастяховай прыватная бібліятэка? Або кавярня, дзе, акрамя прапановы папіць кавы ды чаю, можна пачытаць кнігі, часопісы, газеты?..**

— У нас на 22-м паверсе Нацыянальнай бібліятэкі нешта падобнае якраз і зрабілі: там і кавы можна папіць, і кніжку пачытаць... Але прыватная платная бібліятэка з кавай ці чаем наўрад ці акажацца запатрабаванай... Можна паверыць мне як спецыялісту, бо гэтую ідэю нікому яшчэ не давалася ажыццявіць...

— **У звязку з аўтаматызацыяй і камп'ютарызацыяй, яшчэ адно пытанне: ці не здарылася так, што ў бібліятэкараў сёння працы значна паболела, а заробкі засталіся такія ж, як і**

раней? Ці ёсць у іх грашовыя стымулы?

— Зразумела, што ўся аўтаматызацыя і камп'ютарызацыя павінна мець вынікам інтэнсіфікацыю працы. Гэта значыць, праца бібліятэкара мусіць палягчацца, а там, дзе раней патрабавалася пляць супрацоўнікаў, сёння павінен шчыраваць адзін. Усё гэта робіцца з той мэтай, каб бібліятэкару заставалася больш часу для галоўнага — для чытача. Што да прэмій... У большасці заходніх бібліятэчных сістэм прэмій проста няма. Там ёсць кантракт і ёсць зарплата, за якую ты павінен сумленна працаваць. Але бібліятэкар там атрымлівае нармальны, сярэдні для краіны, заробак, на які можа спакойна жыць, выязджаць раз на год у замежжа, на курорт ці адкладаць грошы... У нас жа ўсё наадварот. Мы прывыклі, што кожны можа разлічваць на прэмію ці даплату... Думаю, гэта не зусім правільна.

— **Але ж ці можна ўсё аўтаматызаваць? Нехта, да прыкладу, кожны тыдзень ходзіць у бібліятэку, бо ведае: там вельмі добрыя супрацоўнікі, з якімі заўсёды ёсць пра што пагаварыць...**

— Я толькі пра гэта і збіраўся сказаць. Яшчэ з савецкіх часоў было вядома, што бібліятэка выконвае сацыяльную ды ідэалагічную функцыі. Гэта тое месца, дзе можна пагаварыць, нешта абмеркаваць, пацікавіцца... Асабліва ў сельскай мясцовасці... Таму гэтую функцыю бібліятэкараў нельга падмяніць ніякай, нават самай разумнай, машынай ці камп'ютарам. Так што рэальна выдалаўшы кніг у нас, думаю, не прыжывецца ніколі...

— **Атрымліваецца, бібліятэкар запатрабаваны ў грамадстве менавіта з гэтай, сацыяльнай, прычыны?**

— Гэтая сацыяльная функцыя бібліятэкара вельмі запатрабавана, і, як мне здаецца, так будзе ў грамадстве заўсёды. Ёсць такі метады кіравання: метады "доўгай рукі". Метады "кароткай рукі" — гэта паказчыкі, якія трэба выканаць за пэўны перыяд, а вось метады "доўгай рукі" прымяняюцца да шэрагу сацыяльных сістэм, і там канкрэтныя паказчыкі не патрэбны. У такіх выпадках звяртаюць увагу на сацыяльную значнасць для грамадства таго або іншага інстытута, на тое, як грамадства ацэньвае яго дзейнасць...

— **А што зараз чытаюць людзі? Чым цікавацца? На што трэба звяртаць увагу тым жа кнігавыдаўцам, каб задаволіць запальні наведвальнікаў бібліятэк?..**

— Каб адказаць на гэтае пытанне, трэба абавязкова пагаварыць пра фонды. З савецкіх часоў у бібліятэках Беларусі засталася шмат той літаратуры, якая сёння, па вялікім рахунку, не патрэбна. Справа ў тым, што ў апошнія гады існавання БССР айчынных бібліятэкі выйшлі на адно з першых месцаў па кнігазабяспечанасці ў СССР. Але гэта былі не тыя кнігі, якія чытаюць усе: там было шмат палітычнай літаратуры, вузкасцыялізаваных выданняў... Яшчэ адзін важны факт: да 1961-га перад бібліятэкарамі стаяла задача выйсці на абарачальнасць публічных бібліятэк з паказчыкам "тры". Гэта значыць, кожная кніга павінна быць выдана чытачу як мінімум тры разы. Нягледзячы на ўсе высілкі, вышэй за 1,1 гэты паказчык не ўзняўся...

— **Гэта было звязана якраз з тым, што ў бібліятэках мелася шмат незапатрабаванай масавай чыгачом літаратуры?**

— Безумоўна. І зараз абарачальнасць фондаў у бібліятэк Беларусі тая ж — 1,1. Вось гэта і ёсць праблема. Рэсурс — велізарны, а чытачы не карыстаюцца. Зараз, праўда, бібліятэкам не засылаюць тыя кнігі,

што ім не патрэбны. Але і запатрабаванай літаратуры, той, якую заўсёды будучы чытаць, вельмі недастаткова. Мала кулінарных кніг, мала энцыклапедыяў, мала дэтэктываў і так званых жаночых раманаў... Але гэты дэфіцыт не стрымліваецца рынкам ці дзяржавай, як калісьці. Ён стрымліваецца фінансавымі магчымасцямі бібліятэк...

— **І якое выйсце з сітуацыі? На цяперашні момант павялічыць фінансаванне бібліятэк дзяржава, як вядома, проста не ў стане...**

— Нам трэба сур'ёзна займацца аптымізацыяй інфармацыйных рэсурсаў і фондаў. Навошта мы ўтрымліваем велізарныя фонды, якія не запатрабаваны чытачом? Бо для іх патрэбны асобныя, вялікія памяшканні, дзе цёпла, светла, ёсць пажарная ахова і гэтак далей... За ўсё гэта трэба плаціць. Але пагадзіцеся, такое памяшканне можна было б выкарыстаць для іншых мэт! Ці ўвогуле здаць у арэнду ды атрымліваць за гэта грошы... Вось у чым пытанне. Таму сёння трэба, на маю думку, прывесці фонды бібліятэк у адпаведнасць з патрабаваннямі чытачоў. Існуе нарматыў UNESCO, згодна з якім бібліятэкі павінны абнаўляць свае фонды раз на дзесяць гадоў. Дык і трэба кіравацца гэтым нарматывам, які сёння мы выконваем толькі напалова.

— **Але спісаць літаратуру ў бібліятэцы сёння — як і за савецкім часам — для тых жа раённых бібліятэк вельмі складана...**

— Так, і я думаю, што тут галоўную ролю таксама адыгрывае псіхалогія мясцовых улад: як так, я скарачу ў два разы фонд? Але калі мы аптымізуем фонды, дык бібліятэкарам будзе працаваць значна лягчэй. Нават расстаноўка 1 000 экзэмпляраў кніг — зусім не тое, што расстаноўка 10 тыс. Аптымізацыя фондаў — вялікая эканомія часу, фінансавых сродкаў ды высілках бібліятэкараў...

— **А ці не атрымаецца так, што, аптымізуючы фонды, мы пакроцім у бок "лёгкага", так бы мовіць, "бульварнага" чытання?**

— Функцыя бібліятэк — не толькі задаволіць патрэбы чытачоў, а і сыграць на апырэджанне цікавасці сваіх наведвальнікаў. А гэтым працэсам можа кіраваць наша інтэлігенцыя, тыя аўтары, якія пішуць кнігі, выдавецтвы, што адсочваюць запатрабаванні чытачоў на кніжным рынку, грамадская думка і гэтак далей... Калі ўсё гэта будзе, дык з'явіцца не толькі "лёгкае", а і сур'ёзнае літаратура. Бо бадай у кожным мястэчку ёсць сімфанічны аркестр. Ён з'явіцца тады, калі гэта будзе запатрабавана, — тое пытанне агульнае развіцця і культуры грамадства. Так мае быць і ў бібліятэках: там будзе і сур'ёзная, і "лёгкае" літаратура, але трэба выходзіць культуру чытання, якой павінны кіраваць, на маю думку, тата і мама... Больш ніхто не зможа...

— **Ёсць і іншая праблема: некаторыя бібліятэкары сёння мала чытаюць, не так добра арыентуюцца ў навінках кніжнага рынку — як беларускага, так і замежнага... І гэта, на жаль, рэалія сённяшняга дня...**

— Бібліятэкар павінен быць інтэлігентным, ён павінен чытаць мастацкую літаратуру... Але ў ягоных службовых абавязках гэта на сёння не прапісана... Да таго ж, як вы ведаеце, чэргаў з ахвотных стаць супрацоўнікамі бібліятэкі сёння ў раёнах няшмат... Таму і атрымліваюцца такія сітуацыі, калі чытач лепш разбіраецца ў кніжных навінках, чым сам бібліятэкар. Асабліва ў вёсцы... Хаця гэтага, натуральна, быць не павінна...

Заканчэнне артыкула — на старонцы 10.

(Заканчэнне.

Пачатак на старонках 6 — 7.)

— **І як тады з'явіцца тая ж культура чытання, пра якую мы толькі што гаварылі?**

— Гэта праблема і тэндэнцыя агульнасусветная: у грамадстве пачалі менш чытаць кніг... Хаця вучоныя даказалі: той, хто чытае, жыве больш, даўжэй, а чытанне — гэта аснова доўгага жыцця... Праз чытанне развіваецца мозг, які з'яўляецца галоўнай часткай чалавечага арганізма... Але калі бацька гуляе ў "стралялкі", а маці па тэлевізары глядзіць серыялы, дык, пагадзіцеся, сын ці дачка чытаць, натуральна, не будуць... Асабісты прыклад тут вельмі важны... Мае дзеці, да прыкладу, чытаюць, хоць яны і камп'ютаршчыкі... Так што галоўная праблема чытання — праблема сям'і...

— **Вернемся да пытання за патрабаванай чытачамі літаратуры. Што трэба рабіць бібліятэкару, каб у ягонай установе яна заўсёды была ў наяўнасці?**

— Бібліятэкар — транслятар запятаў чытачоў. Калі чытачы жадаюць чытаць Шэкспіра, а яго ў фондах няма, дык бібліятэкар звяртаецца ў кнігагандлёвую арганізацыю і про-

Не толькі матывацыя...

Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — пра ўстанову ў соцыуме, "2020", "аблокі", асобу і... зноў жа, асобу

сіць даслаць яму патрэбную літаратуру. Іншая справа, што на набыццё літаратуры сёння выдаткоўваюць не такія вялікія грошы, як раней. Скажам, калі гадоў трыццаць таму ў Нацыянальнай бібліятэцы набыццё літаратуры забяспечвалася прыкладна на 80% за кошт дзяржаўнага бюджэту, дык цяпер — толькі на 22%. Кніга даражэе кожны год, фінансаванне сферы культуры, як вядома, не надта вялікае, таму бібліятэкары вымушаны з кніжнага рынку выбіраць тое, што ім "па кішэні". Напрыклад, "Нацыяналка" атрымлівае ўсю беларускую літаратуру. З замежнай — значна больш складана: мы тут павінны выбіраць кнігу, якая найбольш патрэбна нашым чытачам... Таму, натуральна, усе запыты нашых чытачоў не могуць быць задаволены так, як нам хацелася б, па аб'ектыўных, фінансавых прычынах. Трэба, на мой по-

гляд, рабіць пэўныя захады і дамаўляцца з кнігавыдаўцамі, у тым ліку, магчыма, на дзяржаўным узроўні, каб кніга для бібліятэк — менавіта для бібліятэк! — каштавала танней. Магчыма, гэта можна будзе зрабіць праз увядзенне пэўных ільгот для кнігавыдаўцоў...

— **І апошняе. Наколькі востра ў Беларусі паўстала праблема аўтарскага права ў сувязі з пашырэннем Інтэрнэту?**

— Скажу так. Мы сёння знаходзімся, у лепшым выпадку, у "шэрай" зоне. Зразумела, усё мае сваё месца пад сонцам, таму я зусім не супраць Інтэрнэту. Гэта цывілізацыйны прагрэс, які зрабіў інфармацыю даступнай... Але тую інфармацыю трэба рабіць даступнай цывілізавана! Інфармацыя ў Сеціве — не аўтарытэтная, яна не праходзіць цензуру, а значная частка кантэнту ў нашай інтэрнэт-прасторы — скрадзена. Та-

му існуе праблема аўтарскага права, ёсць праблема аховы інтэлектуальнай уласнасці. Гэта — у тым ліку і праблема нашага выхавання, нашай адукацыі. У заходняй Еўропе для аховы інтэлектуальнай уласнасці даўно распрацаваны цэлы комплекс законадаўчых актаў і там за інтэлектуальнае пірацтва не проста караюць, а нават саджаюць у турму. Мы пакуль што толькі наблізіліся да вырашэння пытання інтэлектуальнай уласнасці, а прававая культура ў адносінах да аўтарскага права ў нас толькі пачала фарміравацца. Адна з задач айчынных бібліятэк якраз і заключаецца ў фарміраванні прававой культуры жыхароў Беларусі. Упэўнены, мы дасягнем поспехаў у дадзеным кірунку. І гэта стане адным з тых складнікаў, які дазволіць папоўніць рэальныя ды віртуальныя залы нашых бібліятэк наведвальнікамі...